

Nacions vs. Estats

Sílvia Bofill / Gerard Horta

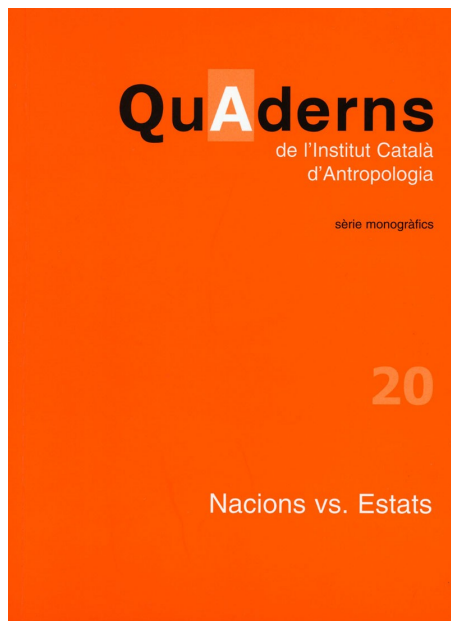
sbofill@pcb.ub.es / gerardh@teleline.es

Institut Català d'Antropologia

Els coordinadors d'aquest monogràfic hem maldat per configurar un recull significatiu a l'hora d'abraçar perspectives diverses centrades en l'estudi dels fenòmens estatals, nacionals i ètnics des de l'antropologia. Aquestes nocions són categories classificatòries que, més enllà de la seva relativitat i de l'heterogeneïtat de realitats històriques que comprenen, resulten centrals no sols respecte al tipus d'ordenacions simbòliques de les societats -cap a si mateixes o de les unes cap a les altres-, sinó respecte a les maneres com aquestes s'organitzen i al tipus de relacions -tant dinàmiques com, sovint, desiguals- que mantenen entre elles en projectar-se com a determinadores de sentit i com a normativitzadores de pràctiques socials distintes -polítiques, culturals, jurídiques, etc.-. Aquí hi intervé l'arbitrarietat amb què es pot mirar de "garantir la convertibilitat ideal dels diferents nivells de la realitat social" -en paraules de Lévi-Strauss-, la qual cosa es relacionaria amb l'afirmació de Leach respecte que tota taxonomia és purament operacional a fi de satisfer situacions particulars en ocasions concretes, i que no pot pas pretendre ser la revelació definitiva i única d'una veritat fonamental.

Algunes de les preguntes que van sorgir arran de la lectura d'aquest número de Quaderns de l'Institut Català d'Antropologia que us presentem incideixen sobre el lloc que la cultura, la llengua, el parentiu, l'experiència de la identitat -i de les identifications que se'n fan- exerceixen en els processos d'afirmació nacional i de l'etnicitat, quant a l'estatalització dins un marc global a què se sotmet les nacions sense estat i també quant a la resistència enfront d'aquesta. Així sorgeix la discussió sobre la relació entre processos susceptibles de qualificar-se com de resistència cultural i processos de lluita i/o emancipació política, alhora que s'observen els vincles que es donen entre determinades dinàmiques de dominació política i econòmica i els processos de dominació i/o negació cultural sobre grups socials o societats, a fi de copsar els usos que els poders instituïts efectuen de la cultura i de la llengua com a instruments de dominació i legitimació de les seves pràctiques. En definitiva, s'esdevé un atansament envers les relacions entre cultura i política en el context de diferents processos i moviments d'autoafirmació i de negació nacional, i envers les contradiccions, les paradoxes i les perplexitats que s'hi manifesten.

Els autors dels articles han pensat no sols, o no tant, sobre les instrumentalitzacions heterogènies del concepte de nació i sobre els continguts que s'atribueixen als distints tipus de formes socials que es poden classificar genèricament com a "nacionalismes" -un concepte teòric que inclou realitats ben distintes-, com sobre els tipus de relacions desiguals establertes entre nacions amb i sense estat, i sobre els processos de tot tipus que en deriven -els quals, al seu torn, poden inserir-se en molts casos en el marc de relacions jerarquitzadores dins d'aquestes mateixes societats-. Tot plegat en un context en què es manifesta la distància insalvable que hi ha entre el concepte d'estat-nació i la diversitat empírica de sistemes socioculturals de la humanitat -òbviament, entenent-hi la pluralitat que

es dóna en cada societat, és a dir, la varietat dinàmica de formes culturals que s'esdevenen en tota col·lectivitat social-: davant dels prop de 200 estats que existeixen avui dia, enquadrats dins l'Organització de les Nacions Unides, hom reconeixeria milers de col·lectivitats susceptibles de concebre's com a nacions sense un estat propi o bé aestatals pel que fa a la seva evolució política als marges dels models que imposen les societats globals estatals.

Les teoritzacions contemporànies sobre els nacionalismes, les operacions i els processos històrics ara justificadors de la pràctica colonitzadora, ara deslegitimadors de les lluites emancipatòries o anticolonitzadores, la manera com determinades societats es perceben a si mateixes defugint i tot els conceptes de "nació" i "nacionalisme" -però mostrant una especificitat evident en un dels mapes imaginaris possibles de les societats humanes-, les construccions de la identitat, els usos de les identificacions i altres qüestions es posen en relleu com a objecte de discussió a fi de poder reflexionar sobre les conseqüències de l'equiparació entre estat i nació.

La transversalitat amb què opera el desenvolupament del capitalisme, en termes d'homogeneïtzació econòmica i cultural des de formes estatalitzadores, no ha conduït de cap manera ni a la suposada fi dels moviments epigrafiats com a nacionalistes, ni a la fi de les afirmacions nacionals de col·lectivitats sense un estat propi -i, moltes, sense cap voluntat d'organitzar-se a partir de formes estatals independents, sinó d'autogovernar-se-, i sí que s'ha produït, en canvi, una eclosió generalitzada de reivindicacions d'exercir graus diversos d'autodeterminació. Llavors, ¿com es poden reconèixer les experiències d'afirmació sociocultural d'algunes col·lectivitats sense estat en el marc dels contextos estatals globals

de què formen part? ¿És possible relacionar els processos d'afirmació nacional en què es lluita per canalitzar i assolir drets polítics, jurídics, territorials, etc., de societats com aquelles que la Constitució europea classifica com a "regions" -en referència, per exemple, a Catalunya, el País Basc, Galícia i Irlanda del Nord- amb altres societats que han evolucionat des de formes aestatals com la Pumé o les societats aborígens australianes -dos termes nascuts de la colonització-, o bé que han sigut excloses del procés de construcció de l'estat posterior a la descolonització formal a la segona meitat del segle XX, com la Cabília? ¿A quins interessos serveix la reivindicació dels drets d'una ciutadania concebuda exclusivament des de l'estat i des del seu model de nació? ¿Quines implicacions té ser reconegut com a ciutadà francès, veneçolà, algerià o australià per a col·lectivitats que no es reconeixen com a tals dins d'aquests estats? ¿Quin és el lloc polític, jurídic, cultural, econòmic, etc., que s'assigna a les col·lectivitats de què formen part aquestes persones dins les fronteres politicoadministratives en què estan inserides?

Seguint l'agrupament dels textos d'acord amb les àrees espacials de què tracten, en aquest monogràfic hi trobareu els escrits de J.R. Llobera, J. Bestard, I. Terradas, X. Rodríguez, J.M. Apaolaza i C. Salazar per a Europa; D. Provansal per a l'Àfrica; G. Orobítg i C. Larrea/J.L. Ruíz-Peinado per a Amèrica; A. Piella per a Oceania, i un apèndix amb textos de Ricardo Cicerchia i de G. Orobítg i S. Bofill mateixes. Cal assenyalar, finalment, que la revista s'obre amb la transcripció en català i en francès del discurs -titulat "L'etnòleg davant de les identitats nacionals"- que Claude Lévi-Strauss efectuà amb motiu del lliurament a París -a l'Académie Française- del XVII Premi Internacional Catalunya, el proppassat 13 de maig del 2005.

Article publicat el desembre de 2005.